տեան եւ Ռափայէլեան ընկերութեան եւ ահա՝ այդ Միութիւնն է որ վերականգնեցաւ Փարիզ 1908 թուականին՝ Մուրատ–Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւն անունով։ Այսօր ո՛ր գաղութին մէջ ալ դրնուիք, պիտի տեսնէք Մ.–Ռ. Ն. աշակերտները ազգային առաջին դիրքերուն վրայ, մի՛շտ ներկայ եւ յաճախ ղեկավարներու շարքին, ամէն տեսակի հայկական կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու մէջ։ Եւ դեռ չեմ խօսիր անձնական աշքառու դիրքերու հասնողներուն մասին, ըլլա՛յ գրական, ըլլա՛յ գիտական, բժշկական, գեղարուեստական, առեւտրական եւ այլ ասպարէզներու մէջ՝ երբեմն նոյնիսկ միջազգային չափանիշով...։ Երբ դպրոցիս տեսուչը Հայր Խորէն Տիլիզեան վերջացնէ նախկին աշակերտներու ցանկը, որ պատրաստութեան մէջ է, բոլորս զարմանքով պիտի հաստատենք քանակը եւ մանաւանդ որակը հեղինակաւոր «նախկին»ներու։ Թող ինքնագովութիւն չնկատուի ասիկա, որովհետեւ այդ պատկառելի հունձքը կը պարտինք Մուրատ եւ Ռափայէլ բարերարներուն եւ ասոնց կտակները արժէքաւորող Մխիթարեան Հայրերուն։ Իրաւ, օրհնութիւն մըն է մեր ժողովուրդին համար, որ անոնք եղան եւ կա՛ն... ու դժուար պիտի ըլլար երեւակայել իսկ այն պարապութիւնը, որ առանց անոնց գոյութիւն պիտի ունենար մեր մէջ։

Վարդապետները տուին մեզի մասնաւորաբար երկու բան. նախ հայկական ոգին, երկրորդ՝ անձնականապէս մեզի համար անգնահատելի նուէր մը, որ է այն հիանալի ընտանիքը որ գոյութիւն ունի այսօր, աշխարհի մէկ ծագէն միւսը...։ Ուր որ ալ կ'ուզես գնա՛. Հապէշիստան, Պոլիս, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Ափրիկէի հեռագոյն ծայրերը, Հիւսիսային կամ Հարաւային Ամերիկա, ամէն տեղ պիտի հանդիպիս իրարու սերտօրէն կապուած նախկին աշակերտներու, որոնք ամէն միջոցներով կը դիւրացնեն ճամբորդութիւնդ եւ եղբայրօրէն կը հիւրասիրեն քեզ... Եւ կը սկսի շարանը յիշատակներու... «Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս սա կամ նա պատահարը։ Կը յիշե՞ս թէ ինչ խաղ խաղցանք օր մը վարդապետներու գլխուն...»։ Հապա Պարոն Գոյինեա՞նը... Ա՜հ, Պարոն Գոյինեանը... Անոնք միայն գիտեն որոնք աշակերտ էին այդ շրջանին։ Տասնեակ անգամներ կը պատմուին նոյն դէպքերը, որոնք բոլորս արդէն գոց գիտենք, սակայն նոյն հաճոյքով է որ կը լսենք միշտ, ամէն անգամ խրախուսիչ վերադարձ մը կատարելով դէպի մեր պատանեկութիւնը...։

Մեր յիշողութիւններուն մէջ չկան երբեք տխուր անցքեր։ Խօսելով մասնաւորապէս մեր շրջանի Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի մասին, ճիշտ է ըսել թէ ան չէր նմաներ ուրիշ դպրոցներու։ Այո՛, կար անշուշտ որոշ կարգապահութիւն. կային անհրաժեշտ կանոնները, սակայն այնտեղ գոյութիւն չունէր երբեք մռայլութիւն եւ խստութիւն...։ Կային ոտնագնդակի եւ «վոլէյ»ի խումբեր, կային փառահեղ մարզահանդէսներ, կար երգչախումբ Գ. Ալէմշահի ղեկավարութեամբ եւ կար թատրոն իշխա՜ն Բագրատիտի բեմադրութեամբ։ Ցիշատակներ։ Այնտեղ կար ծիծաղ, կար մտերմութիւն եւ ընկերականութիւն ոչ միայն աշակերտներուս, այլեւ մեր եւ մեր դաստիարակներուն միջեւ ալ։ Վարդապետներէն ամէնէն երիտասարդները մեր խաղի ընկերներն էին եւ երբ ձեռնագնդակի մէջ օրինակ, իրենց կողմի կազմը կը պարտուէր, իրենք ալ կը կրէին սահմանուած «պատիժ» մը։ Այո՛, շատ լաւ կը յիշեմ... այն ատեն ոգեւորիչ էր Սեւրի Ս. Մ. Վարժարանի մթնոլորտը՝ որ չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ, ամբան երկար արձակուրդներէն յետոյ, հաճոյք մըն էր մեզի համար դպրոց վերադառնալը։ Եթէ ներկայիս ամէն տեղ ուսանողներ կը պայքարին ձեռք ձգելու համար որոշ աղատութիւններ, պէտք է ըսել եւ կրկնել՝ թէ մենք արդէն պատերազմէն շատ առաջ ունէինք այդ աղատութիւններուն մեծագոյն եւ կարեւոր մասը։

Ասոնց վրայ աւելցուցէք այն պատկառազդու անունները՝ որոնց հոգատարութեան տակ մեծցաւ մեր սերունդը։ Անշուշտ, ամէն նախկին աշակերտ, դունաւորելով անցեալը իր պատանեկութեան զգացումներով կը կարծէ ունեցած ըլլալ ամէնէն գեղեցիկ շրջանը եւ լաւագոյն ուսուցիչները։ Սակայն կը խորհիմ թէ մեզի համար բախտաւոր զուգադիպութիւն մը եղած է անցընել մեր մատղաշ տարիները Հայ Սահակ Տէր–Մովսէսեանի, Հ. Վահան Յովհաննէսեանի եւ Հ. Սրապիոն Ուլուհոճեանի նման դաստիարակներու շարքին տակ (Հ. Խորէն նորեկ էր այն ատեն եւ դեռ շատ երիտասարդ)։ Վարդապետներու կողքին ունէինք նաեւ ընտրուած օտար ուսուցիչներ եւ հակառակ բազմաթիւ տօներուն, հակառակ վարդապետներուն ձօնուած հանդէսներուն, թատրոններուն եւ հայերէն դասընթացքներուն, մեր պետական յայտագրին վերաբերեալ ուսումը կ'ընթանար լրջօրէն եւ խնամքով. վկայ՝ Սեւրի «գոլէժ»ին տուած պաշըլիէները, միշտ աւելի բազմաթիւ եւ յառաջադէմ քան թէ այլ դպրոցներունը։

Եթէ այսպէս Ս. Մ. Վարժարանը արդիւնաւոր կերպով հասցուցած է նախկին աշակերտներու ամբողջ սերունդներ, պէտք է ըսել սակայն թէ նախկին աշակերտներն ալ իրենց կարգին բերած են իրենց տուրքը նախ, ինչպէս ըսի, հայ կեանքին մէջ, յաճախ արժանի ըլլալով իրենց վրայ թափուած ջանքերուն, երկրորդ՝ նիւթապէս միշտ զօրավիգ կանգնելով եւ բոլոր կարելի միջոցներով, սատարելով վարժարանիս այս կամ այն կարիքներուն, նոյնիսկ պահելով այնտեղ երբեմն որոշ թիւով սաներ։ Սակայն ինչ որ գլխաւորն է եւ ինչ որ թերեւս շատեր կ'անդիտանան, այն իրողութիւնն է որ Փարիզի Մ.–Ռ. Ն. Սաները, Բ. համաշխարհային պատերազմէն վերջ, երբ Սեւրի դպրոցը վերածուած էր աւերակի, իրենց կարեւոր նիւթական աջակցութիւնը բերին անոր վերակառուցման, թէ՛ անձնապէս եւ թէ ձեռնարկելով դրամահաւաքի, իւրաքանչիւրը իր շրջանակին մէջ, անձայն եւ անշշուկ կերպով։ Այստեղ առիթն է յիշատակել Հայր Սահակի բերած բարոյական նպաստը եւ մասնաւորապէս Հայր Խաչատուրի տարած թանկագին աշխատանքը, որով արժանացաւ «նախկին»ներուս կողմէ՝ «Հայր Խաչատուր Շինարար Վարդապետ» տիտղոսին։

Երբ այս անդուլ ճիգերով վերաբացուեցաւ դպրոցը 1946ին, Սեւր խուժեցին տասնեակներով հայ մանուկներ։ Սակայն պատերազմը գործած էր իր բարոյական աւերները։ Այդ տղաքներէն շատերը, կարգ կանոնի անտեղեակ, քմայքոտ եւ երբեմն ալ անզուսպ, շուարեցուցած էին Հայր Սահակը՝ որ դժուար կը հաշտուէր ստեղծուած նոր կացութեան հետ։ Այդ օրերուն է որ արտասանեց մեզի համար պատմական դարձած իր նախադասութիւնը՝ «Սա՝ թաթարներու արշաւանքն է...»։